

Hans Henrik Sorgenfrey og Simon Ulrik Kragh

Nytænkning i "erhvervsproglig forskning"?

En kommentar til Hans Peder Kromanns indlæg i Hermes 1*

I første nummer af "Hermes" har Hans-Peder Kromann et indlæg med titlen "Hvad er erhvervsproglig forskning?" Det er på flere måder en prisværdig artikel, og den er interessant, fordi den er skrevet af en af de alt for få professorer med almensproglig baggrund, der har beskæftiget sig med fagsproglig forskning - den forskningsretning, der er eksistensberettigelsen for de fagsproglige fakulteter på handelshøjskolerne.

Men det er også en artikel, der lægger op til diskussion og yderligere perspektivering af problemerne.

I artiklen opridses forfatteren nogle af de traditionelle problemer, som den fagsproglige forsker står midt i, og han beskriver desuden i korthed den fagsproglige forsknings udviklingshistorie igennem de sidste 15 år og fremlægger udmærket nogle historisk begrundede forklaringer på de identitetsproblemer, som mange fagsproglige forskere oplever, de har. Forfatteren fremhæver således, at den kraftige ekspansion på handelshøjskoleområdet har nødvendiggjort en meget undervisningsorienteret forskning, og han peger på det problematiske i, at en række såkaldte "systemlingvister" med universitetsbaggrund har taget tæten inden for forskningen på handelshøjskolerne. Med dette som udgangspunkt mener han, at der er et behov for nytænkning på området, og artiklen munder ud i et konkret forsøg på at give definitionen af erhvervsproglig forskning fast grund under fødderne.

Forfatteren foreslår, at man løser de forskningsmæssige identitetsproblemer ved at harmonisere nogle af de såkaldte "fagsproglige forskningsområder" og den "almensproglige lingvistik", og han opstiller til formålet følgende bollemodel (af Kromann benævnt "binær konstituentgraf"):

* Baggrunden for denne artikel er en række uformelle møder om den fagsproglige forsknings problemer, som blev afholdt på Handelshøjskolen i København i efteråret 1988 med deltagelse af en række yngre forskere repræsenterende hhv. engelsk, spansk og dansk.

Imidlertid er forsøget på at etablere en fællesmængde imellem de to områder ikke just vellykket, hvilket hænger sammen med at forfatteren ikke går vidt nok, og i realiteten fastholder traditionelle synsvinkler på forskningen - synsvinkler, som netop har været med til at skabe den omtalte identitetskrise. Og sammenligner man forfatterens opregning af eksisterende forskningsdiscipliner og dataområder (s. 190-191) med hans afsluttende kortlægningsprojekt, kan det være svært, at få øje på nogen egentlig nytænkning. Dette til trods for, at han med sin model tilsyneladende kan vise, hvordan den eftertragtede harmonisering kan realiseres.

Som man ser består modellen af to boller, som griber ind i hinanden og derved skaber en fællesmængde. De to boller repræsenterer henholdsvis "fagsproglig realiaforskning" og "almensproglig lingvistik". Den eftertragtede fællesmængde vælger Kromann derefter at kalde "erhvervsproglig forskning". Men bollemodellens pædagogiske enkelthed dækker over en noget uventet mangel på systematik og begrebsafklaring.

For eksempel defineres "erhvervsproglig forskning" ikke kun som fællesmængden mellem "fagsproglig realiaforskning" og "almensproglig lingvistik", men også slet og ret som "fagsproglig forskning". Dette fremgår af Kromanns svar på spørgsmålet: Hvad er "fagsproglig forskning"? På s. 194 hedder det, at "et første svar er givet ovenfor ved opregningen af forskningsdisciplinerne og dataområderne". Men den omtalte opregning kalder Kromann selv for "erhvervsproglige forskningsdiscipliner", hvilket kun kan betyde, at "fagsproglig forskning" i al væsentlighed er identisk med "erhvervsproglig forskning" - på trods af forfatterens ønske om at definere "erhvervsproglig forskning" som noget nyt. På den ene side defineres erhvervsproglig forskning altså som en fællesmængde af almensproglig og fagsproglig forskning; og på den anden side synes forfatteren at tage udgangspunkt i, at erhvervsproglig forskning er det samme som fagsproglig forskning. Det er faktisk ikke til at gennemskue, hvad der er meningen her.

Det er heller ikke klart, hvilket indhold der skal lægges i bollen "fagsproglig realiaforskning". Ifølge Kromann må det vedrøre samfundsfag-

lig forskning, eftersom det drejer sig om fx "kulturmønstre, samfundsforhold og historisk baggrund", mens det "fagsproglige" tilsyneladende hænger sammen med, at den samfundsfaglige viden skal fungere som en form for støtte til de sproglige analyser. Måske tænker Kromann på real-kommentarerne i terminologispecialer, men det fremgår ikke, og vi kan da heller ikke tro, at forfatteren mener, at et sådant levn fra den filologiske fodnoteskrivning kan gøre sig fortjent til at udgøre en bolle i en model, der skal demonstrere fagsproglig nytænkning. Vi får kort sagt ikke at vide hvad bollen "Fagsproglig realiaforskning" egentlig indeholder, og da fællesmængden "erhvervsproglig forskning" som nævnt ikke er til at skelne fra "fagsproglig forskning" er det temmeligt svært at forstå, hvad der i det hele taget menes med den opstillede bollemodel. Og dermed bliver det naturligvis også uigennemskueligt, hvad nyt der ligger i begrebet "erhvervsproglig forskning".

Vi mener også, at der hersker en vis usikkerhed i opfattelsen af den anden bolle i modellen. Her taler forfatteren om "almensproglig lingvistik", hvor han umiddelbart før i artiklen opererer med begrebet "almensproglig systemlingvistik". Det er ikke til at se, om der er en forskel på de to begreber, ligesom det heller ikke fremgår, hvad de repræsenterer, medmindre der er tale om sprogimmanent systemlingvistik, hvad der jo er en meget snæver opfattelse af, hvad almensproglig forskning dækker.

Bollemodellen fungerer altså ikke efter hensigten, og det fremgår ikke, hvordan den kan bringe os videre. Men vi er naturligvis enige med Kromann i, at den fagsproglige forskning står over for et alvorligt problem, som må løses. Vejen til løsningen går blot ikke over abstrakte modeller og uafklarede begrebsharmoniseringer. Vi mener tværtimod, at det er nødvendigt at tage udgangspunkt i konkrete problemer, således som de har vist sig for de forskere, der har arbejdet med projekter, der ikke entydigt har ligget inden for områder som leksikografi, terminologi etc.

Det fremgår af en række af de fagsproglige projekter, der senest er blevet gennemført ved HHK, at vi forskningsmæssigt befinder os i et helt andet problemfelt end det, Kromann ridser op. Det viser sig, at et grundlæggende problem ofte er at afgøre, hvilken status, man skal give den ekstralingvistiske kontekst. De relevante analyser forudsætter nemlig altid, at der inddrages ikke-sproglige forhold, hvilket strider mod den gængse opfattelse, at sprogforskere kun skal beskæftige sig med sprog, og ikke med det, der befinder sig udenfor.

Og det er måske i virkeligheden her, det centrale identitetsproblem ligger. Hvis vi holder forskningen på et sprogimmanent grundlag bliver den

uinteressant, og krydser vi grænsen mellem sprog og virkelighed opstår der et legitimitetsproblem.

Lad os tage tre eksempler:

- En tekstlingvistisk analyse af kontrakter. Udgangspunktet var et forsøg på at anvende tekstlingvistiske metoder og diskursanalyse på et fagsprogligt tekstkorpus. Som empirisk grundlag valgte man agentkontrakter, der blev indsamlet hos diverse interesseorganisationer og virksomheder i kombination med en spørgeskemaundersøgelse. Under arbejdet med tekstanalysen kom man frem til den erkendelse, at undersøgelser af thema, rhema, kasusroller m.m. i sig selv ikke ville give relevante resultater. Først inddragelsen af de udenomtekstlige forhold gav en fortolkningsbasis, som gjorde det muligt, at se på de sproglige forhold, som afspejling af de faktiske forhold imellem kontrakternes parter. Hvor spørgeskemaerne ofte afslørede en stor asymmetri i magtforholdet mellem parterne, viste den immanente sproganalyse intet, som tydede herpå. Først ved at inddrage konteksten nåede man frem til en analyse af sprogbrugen, der reflekterede teksternes formål og egentlige mening.
- I et forsøg på at opstille strategier for oversættelse af "fagsprog" tvinges man ud i forskellige fagområder. Diskussionen af centrale oversættelsesbegreber som ækvivalens vil være fuldstændig umulig uden et indgående kendskab til de fagområder, hvorfra man henter sit eksempel materiale. Her er vi virkelig langt fra den filologiske realkommentar. Sprogbrugens kontekstuelle afhængighed er som regel uomgængelig. Den kontekstuelle sammenhæng må her siges at være fuldstændig klar, og medfører behovet for et indgående arbejde med problemområder, som vi traditionelt ikke opfatter som 'sprog'. Men da det vil være fuldstændig frugtesløst overhovedet at beskæftige sig med fagsproglig oversættelse uden for en kontekstuel sammenhæng, forekommer det at sætte krav til vores opfattelse af, hvad vi bør forstå ved 'sprog'- der synes at være et behov for at gøre grænserne mere flydende.
- En analyse af reklamesprog. En traditionel sprogimmanent analyse af reklametekster vil i mange tilfælde ikke resultere i relevante og interessante resultater. Det har ikke megen mening at gennemføre syntaktiske analyser, frekvensanalyser etc. medmindre det sker på baggrund af en synsvinkel, der inddrager reklamernes kontekst. Bag reklamerne står en virksomhed, der udformer sit markedsbudskab ud fra en

markedsføringsstrategi. På den måde afspejler reklamerne virksomhedens virkelighed, fordi virksomheden blandt andet udformer reklamerne på en sådan måde, at de svarer til idealforestillinger på markedet. Reklamernes egentlige betydning og funktion vil kun fremgå, når disse kontekstuelle forhold inddrages i analysen.

De nævnte eksempler peger alle i samme retning: Behovet for at udvikle en forskningstradition og en teori, der i langt højere grad end hidtil gør det muligt at inddrage kontekstuelle elementer.

En af metoderne til at få indarbejdet konteksten kan fx. bestå i, at man anlægger en problemorienteret synsvinkel, hvilket vil indebære en høj grad af tværvideenskabelig forskning. Den problemorienterede arbejdsmåde er principielt ikke bundet af faggrænser og er derfor heller ikke bundet af sondringen imellem tekst og kontekst. Udgangspunktet er problemformuleringen, og man inddrager de fagområder og aspekter af virkeligheden, som tjener til at løse det stillede problem.

En anden mulighed for at kombinere tekst og kontekst er at basere forskningen på teorier, som for eksempel sociopragmatikken og semiotikken, der netop tager udgangspunkt i den opfattelse, at sprog og virkelighed kan anskues under ét. Det forekommer os fx, at pragmatikkens presuppositionsbegreb, vellykkethedsbetingelser, implikationer og deixisforhold etc. kunne være frugtbare fagsproglige analyseredskaber, fordi de henviser til en virkelighed uden for eller bagved sproget, en virkelighed, der regulerer og styrer den sproglige adfærd. Det kunne således være en opgave for fagsproglig forskning at klarlægge, hvilken rolle sådanne pragmatiske relationer spiller i fagsproglige sammenhænge, og undersøge de extralingvistiske kontekster, der impliceres af kommunikationen. Og ad den vej etablere kontakt til fagområder som sociologi, virksomhedsøkonomi, psykologi etc., der analyserer den ikke-sproglige virkelighed.

